

Topiantti Äikäs

Lappeenranta 5-11

Marraskuinen päivä Lappeenrannassa vuonna 2005. Lauantai. Talvi on alkanut lumisena. Parkkialueen mukulakivetyks oli liukas.

Maakuntamuseon hallinnoiman Komendantin talon päätyövä kävi tasaisesti. Iltapäivän hämärtyessä illaksi joukko lappeenrantalaisia nuoremman polven suunnittelijoita, virkamiehiä, kunnallispoliitikkoja ja muita toimijoita kerääntyi museon neuvottelupöydän ääreen. Museo-toimenjohtaja tarjosi kahvit.

Neuvottelutila on hiljattain restauroitu. Kokoustilan lisäksi huone toimii museon käsikirjastona. Seiniä kiertävät kirjahyllyt. Kirjojen selkämukset kertovat paikan identiteetistä. Hyllyihin on taltioitu kaupungin ja maakunnan historiaa, tapahtumia, henkilöitä.

Pöydässä viriää keskustelu Lappeenrannan kaupunkikuvan ja ympäristön tilasta. Kahvit on juotu. Kirjuri ja kuriiri on valittu.

Keskustelua käydään toista tuntia. Puheenvuorot vaihtelevat aiemmista kehittämisideoista ajankohtaisiin kaavahankkeisiin. Joku kokeneempi kertoo, että tällaista on yritetty aiemminkin. Asiantuntijuus tunnustetaan ja se, että tämänkaltainen ohjelmatyö on parasta aloittaa laajana keskusteluprosessina.

Keskustelijat ovat tyytyväisiä kotikaupunkiinsa. Rakentaminen on kiivasta - joku ennustaa, että se vielä vilkastuu. Puheelle rakentamisen ja rakennetun ympäristön imagovaikutuksista nyökytellään. Pääsääntöisesti tilaisuuteen oltiin tyytyväisiä. Havaittiin, että tapaaminen mahdollisti uudenlaista ajattelua kaupunkisuunnittelun lähtökohdiksi. Kaupunkisuunnittelussa ja -rakentamisessa voidaan siirtyä uudelle pohjalle.

Avainsanoja olivat uudenlainen päätöksentekokulttuuri ja laajapohjaisten toimintamallien soveltaminen. Varovainen innostus.

* * *

Näin se kutakuinkin meni.

Tällaisella tilaisuudella alkoi tämän asiakirjan laatimiseen johtanut prosessi. Vaikka kuvattua tapaamista ei hallinnollisesti ajateltuna voi pitää virallisena, oli sillä merkittävä vaikutus Lappeenrannan arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteuttamiseksi.

Asia, tai oikeammin epävirallisen palaverin pohjalta laadittu esitys, eteni ensin kaupunginhallituksen tulevaisuusjaostoon ja myöhemmin hallituksen käsiteltäväksi. Ohjelman toteuttamiseksi perustettiin työryhmä. Se on nyt työnsä tehnyt ja tässä ollaan: käsissä on ensimmäinen Lappeenrannan arkkitehtuuripoliittinen ohjelma.

Sisältönsä puolesta se huomioi kaupunkirakentamista monipuolisesti. Sen voi jokainen todeta sisällysluettelosta. Kyseessä ei ole "rakentamistaohje" tai normi. Seuraavilla sivuilla on esillä joukko periaatteita, joiden pohjalta Lappeenrannan kaupunkia suunnitellaan ja rakennetaan tulevaisuudessa.

On odotettavissa, että ohjelma kohtaa myös kritiikkiä.

Joku sanoo, että se lisää byrokratiaa. Toinen esittää kritiikkiä ohjelman sisällöstä. Kolmas on ehkä sitä mieltä, että on hyvä kun kaupunki on pystynyt laatimaan omat pelisääntönsä tulevaisuuden kaupunkisuunnittelun ja -rakentamisen lähtökohdaksi, mutta kuinka niiden valvonta toteutetaan? Näkövinkkeleitä - asenteita ja intohimoja - on monia.

* * *

Mihin arkkitehtuuripoliittinen ohjelma oikein vaikuttaa? Kenen sitä pitäisi lukea? Miksi?

Hahmottelen vastauksia näkökulmasta, joka korostaa kaupunkiympäristön merkitystä asukkaiden hyvinvoinnille sekä kaupungin vetovoimaisuuden lisäämiseksi. Näkökulmani ovat omiani; mitä muutakaan ne voisivat olla? En ole kunnan jäsen, ja suhteeni Lappeenrantaan on ennen muuta henkilökohtaisella tasolla 'nostalginen'. Olen 'tuskallisesti poissa Lappeenrannasta' - kuten käsitteen perimmäinen merkitys antaa ymmärtää.

Aloitin ohjelman vaikuttavuuden arvioinnista: aivan aluksi arkkitehtuuripoliittinen ohjelma ei vaikuta mihinkään. On karua todeta tämä.

Ajatukseni taustalla on realistinen näkemys kaupunkisuunnittelun, -kehittämisen ja -rakentamisen luonteesta. Vanha totuus: "Kaupunki on prosessi." Kaikki kestää aikansa - ja pisimpään pintansa pitävät asenteet, stereotyyppit sekä vanhojen toimintatapojen poisoppiminen.

Uskallan ennustaa, että ohjelman ensimmäiset vaikutukset ovat laadultaan henkisiä. Ohjelma kokoaa yhteen kaupunkirakentamista koskevia lähtökohtia ja eri toimijatahojen tavoitteita. Hiljalleen käy niin, että kaupunki alkaa muistuttaa ohjelmassa julki lausuttuja näkökulmia. Älkää kysykö milloin tämä tapahtuu - en minä sitä tiedä. En tiedä.

Pääasia kuitenkin on, että on olemassa asiakirja, johon laatijansa (siitä päättäneet poliitikot ja valmisteluun osallistuneet viranhaltijat) ovat itse tyytyväisiä. Nähdäkseni myös paikalliset arkkitehti- ja -tehtuuritoimistot voivat nähdä kaupungin ponnistuksen positiivisena vaikuttimena. Ohjelma siis vaikuttaa aluksi suunnittelua ohjaaviin asenteisiin, ja vasta myöhemmin fyysisen ympäristön tuottamista (rakentamista) koskeviin käytäntöihin.

Näkökulma vaatii taustalle syvällisempää ympäristö- ja paikkakäsitteiden tarkastelua sekä uudenlaisen suunnittelu- ja toteutusasenteiden omaksumista. Kuten tiedetään, niin puhdasta ja yksiselitteistä ympäristökokemusta tai ympäristökäsitystä ei ole olemassa. Kaikki ympäristö on meidän ihmisten tuottamaa - sosiaalisesti, taloudellisesti tai muuten. Maantieteessä, omalla tieteenalallani, ympäristö-käsitteellä on aivan erityinen merkitys. Asiasta enemmän perillä olevia tahoja on helppo mukaila - hyödynnän seuraavassa professori Pauli Tapani Karjalaisen (2004) tapaa käsitellä ympäristöä.

Karjalaisen mielestä ympäristön synnyttämät merkityssisällöt määrittyvät kustakin tarkastelunäkökulmasta käsin. Ne ovat suhteessa laajempaan asiayhteyteen (kuten tässä 'arkkitehtuuripoliitiikkaan'). Edelleen Karjalainen näkee, että "ympäristö on kokonaiskäsite". Sitä on konkretisoitava muilla käsitteillä (arkkitehtuuripoliitiikan kohdalla niitä ovat 'kaupunkikuva', 'rakennettu maisema', 'estetiikka', 'tyyli' jne.).

Syvimmillään ympäristöpohdinta on silloin kun sanotaan, että "ympäristö koostuu niistä esineistä ja ilmiöistä, jotka ovat ympärillämme ympäröimässä meitä." (Karjalainen 2004: 52.) Konkreettisimman muodon tämä ajatus saa kun lähestytään arkiympäristöä. Järjestystä ja rutiineja. Näin se menee: "Ympäristösuhteemme ovat pitkälti habituaalisia, tottumuksen luomia. Kun eläminen sujuu, niin kuin pitääkin, ei ympäristö tule probleemaksi." (ibid.: 54.)

Tästä on kyse: kun katsomme tuttua ja meille ongelmatonta kaupunkiympäristöä, niin emme

huomaa siinä mitään 'vikaa', korjattavaa. Havainnon kohteessa, kaupunkikuvassa, on kaikki kohdallaan. Se on elävä stereotypia, johon emme tahdo muutosta.

* * *

Muutos on kuitenkin ilmeinen olotila: kun kaupunki ymmärretään "prosessiksi", niin mikä on sen käyttövoima? Elinvoima. Elämä. Ihmiset.

Kaupunkien, myös Lappeenrannan, on oltava houkutteleva kohde. Imagoista kamppaillaan. Kaupunkiympäristö - sen rakentaminen, laatu ja viihtyvyys - on kilpailuvaltti. Kaupungit ja seudut pyrkivät tuottamaan itsestään mahdollisimman hyvän 'kuvan'. Sitä kutsutaan imagotyöksi. Imagot ja ulkoinen mielikuva on otettava huomioon, kun tehdään päätöksiä. Päätösten sisällöt (ja osin myös ne prosessit, jotka niihin johtavat) muokkaavat kaupunkien ulkoista mielikuvaa.

Käsite 'imago' on ymmärrettävä työvälineenä, jolla kaupunkia tehdään vetovoimaisemmaksi ja helpommin lähestyttäväksi työnteon, asumisen ja investoinnin kohteeksi (Äikäs 2004). Vain ympäristöltään kiinnostava matkailukohde voi menestyä.

Hyvin suunniteltu ja toteutettu (kaupunki-)ympäristö synnyttää kokijassaan positiivisen elämyksen. Arkkitehtonisesti mielenkiintoinen kaupunki antaa itsestään hyvän viestin. Paikkakunnalle muodostuu hyvä maine. "Maine on koettua mielikuvaa", sanoo yritysten ja kaupunkien sekä kaupunkiseutujen mainetta tutkinut professori Pekka Aula (2007) Helsingin yliopistosta.

Kaupunkikokemus voi olla omakohtainen, subjektiivinen. Hetki Satamatorilla. Kävely Lerkanmäkeä ylös kaupunkiin. Vilkas, jopa urbaani, näkymä Marianaukiolla ja Oleksin tienoilla. Toisaalta kaupungin synnyttämä kokemus voi olla jaettu, kollektiivinen, kokemus tai kokemusperäinen, empiirinen, tieto: "Kävimme viime kesänä Lappeenrannassa. Kuin ulkomailla olisi ollut! Satama ja kaupunginlahden ranta oli hieno - samoin uudet tyylikkäätkeskustan kauppakorttelit!"

Positiivisen kokemuksen synnyttämä maine konstruoi paikan statuksen. Kaupunkia verrataan muihin paikkakokemuksiin. Ympäristöllä, jonka rakentamiseen kaupunkisuunnittelun yhteisillä pelisäännöillä voidaan myönteisesti vaikuttaa, on tässä aivan keskeinen merkitys. Ympäristö on viesti. Hyvä maine - pohjautuupa se sitten arkkitehtuuriin tai muutosjohtamiseen - auttaa paikan politiikan valinnoissa ja paikkapromootion käytännön toteutusta.

* * *

Hyvät ja ajallisesti kestävät arkkitehtoniset periaatteet jäsentävät kaupunkiympäristön arvioinnin ja imagotyön rajapintoja. Ympäristöä voi hyödyntää imagotyössä.

Näistä ensimmäinen liittyy kaupungin arkeen ja asukkaiden viihtyvyyteen. Arkkitehtonisesti kestävästi toteutettu kaupunki on tunnettu paikan hengestä. Niin, niin: "Genius Loci", hymähtää kokenut mestariarkkitehti. "Hyvät ihmiset asuvat hyvässä paikassa", ajattelee idealisti. "Kiinnostava ja kestävä kaupunkisuunnittelu vahvistaa kaupungin asukkaiden identiteettiä ja luo mahdollisuuksia sosiaaliselle innovoinnille...", teoretisoi konsultti.

Toinen rajapinta muodostuu työn ja elämisen välille. Kaupunkisuunnittelulla vaikutetaan siihen, kuinka luodaan perusta aktiiviselle, luovalle ja paikallista kulttuuria edistävälle taloudelliselle toiminnalle. Tämä on vastaansanomaton ajatus: sen perusta on siinä, että kaupunki näyttäytyy ulkopuolisen silmissä kiinnostavana sijoituskohteena ja työympäristönä - ja myös hyvänä asuinpaikkana sekä itselle että luoville työntekijöille. Tämän toteutukseksi ei tarvita huippukallista luentopalkkiota ja lentolippua business-luokassa.

Hyvä ja kiinnostava ympäristö houkuttelee tietysti myös matkailijoita. Tämä on kolmas rajapinta. Ihmisten vapaa-aika lisääntyy. Lomamatkailu on kaikkialla maailmassa kasvussa. Virkistäytymiseen ja kulttuuripalveluihin käytetään jatkuvasti yhä enemmän rahaa. Matkailun ensisijaiset moottorit ovat luonto ja kulttuuri. Hyvä kaupunkisuunnittelu ja -ympäristö lisäävät kulttuurista mielenkiintoa kaupunkia kohtaan. Tyytyväiset matkailijat välittävät positiivista sanomaa eteenpäin - ilmaiseksi.

Edellisten teemojen kautta voidaan vastata myös ajateltuun kritiikkiin: koska arkkitehtuuripoliittinen ohjelma on periaateohjelma, se ei lisää byrokratiaa. Sen sijaan ohjelma lisää vaatimuksia älyllisen toiminnan vilkastumisesta viranhaltijoiden, suunnittelijoiden (kunnallisten ja yksityisten) ja toteuttajien (julkisten ja yksityisten urakoitsijoiden) osalta. Myös media voi saada tässä (tästä) osansa: se voi osallistua kaupunkisuunnittelua ja -rakentamista koskevaan keskusteluun perustellulla argumentaatiolla ja tutkivalla otteella. Mutta tämäkään ei onnistu ilman älyllistä ponnistelua.

Sisällöllisesti Lappeenrannan arkkitehtuuripoliittinen ohjelma on laaja. Sen soveltamiskohteita on useita. On tärkeää, että viranhaltijat ja luottamushenkilöt sisäistävät ohjelman kokonaisuutena. Uusien suunnittelu- ja päätöksentekokohteiden osalta ohjelma on hyvä ottaa esille: se antaa perspektiiviä pitkäjänteiselle kehittämiselle, jossa kaupunkirakenteen eri elementit liittyvät toiminnallisesti ja esteettisesti toisiinsa.

"Idealismia!", kuulen jonkun huudahtavan.

Ei ole, kun arkkitehtuuripoliittisen ohjelman kasvatuksellisia ja elämyksellisiä sisältöjä liitetään esimerkiksi kouluopetukseen. Mahdollisuuksia on lukematon määrä: maantieto, matematiikka, kuvaamataito, ympäristöaineet, äidinkieli, vieraat kielet jne. jne. Aika näyttää johtaako arkkitehtuuripoliittikan edistäminen aiheen ympärillä lisääntyvään keskusteluun (sekä laadullisesti että määrällisesti) paikallisesti.

Ohjelman toteutusta valvovat viimekädessä asukkaat (jotka ovat myös äänestäjiä). Kaupunginvaltuutetut, ja poliittiset toimijat yleensä, toteuttavat ohjelmaa omilla päätöksillään. He ovat avainasemassa - ja vastuussa. Ohjelmaan sitoutuminen koskee kaikkia intressipiirejä. Se ratkaisee ohjelman onnistumisen ja vaikutusmahdollisuudet. Sitoutumisella on merkitystä asukkaiden, lappeenrantalaisten, hyvinvoinnille, viihtyvyydelle sekä identiteetin vahvistumiselle.

Toivottavasti Lappeenrannassa ollaan valmiita tähän.

Lähteitä:

Aula, Pekka (2007, tulossa). Kaupunkimainetutkimus. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Karjalainen, Pauli Tapani (2004). Ympäristö ulkoa ja sisältä. Geografiasta geobiografiaan. Teoksessa: Mäntysalo, Raine (toim.) 'Paikan heijastuksia'. Atena Kustannus, Jyväskylä.

Äikäs, Topiantti (2004). Imagoa etsimässä. Acta 166, Suomen Kuntaliitto, Helsinki.